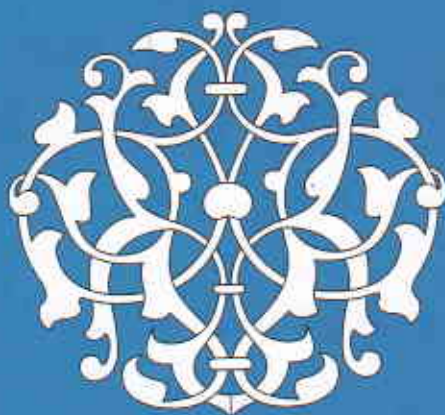

SHAHNOZA RAHMONOVA

**XX ASR IKKINCHI
YARMI O'ZBEK
SHE'RIYATIDA
ARUZ TIZIMI**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
ALISHER NAVOIY NOMIDAGI
TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI
UNIVERSITETI**

SHAHNOZA RAHMONOVA

**XX ASR IKKINCHI YARMI O‘ZBEK
SHE‘RIYATIDA ARUZ TIZIMI**

MONOGRAFIYA

**«O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi»
nashriyot-matbaa birlashmasi
Toshkent – 2021**

KBK: 83.3(50')

A 15

UO'K: 821.512.133.09-1

ISBN 978-9943-7558-2-6

Rahmonova, Shahnoza.

XX asr ikkinchi yarmi o'zbek she'riyatida aruz tizimi [Matn]: Monografiya / Sh. Rahmonova. – Toshkent: O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi nashriyot-matbaa birlashmasi, 2021. – 188 b.

Monografiyada XX asr ikkinchi yarmi o'zbek she'riyatida aruz tizimining poetik shakl va mazmun takomilidagi o'rni ochib berilgan. Tadqiqot uchun shu davrda ijod qilgan shoirlar: Habibiy, Sobir Abdulla, Chustiy, Charxiy, Erkin Vohidov, Abdulla Oripov she'riyati asos qilib olingan. Ushbu ijodkorlar devonlaridagi vaznlarning mazmun bilan munosabatini tadqiq qilish, baytli she'r shakllarining vazn xususiyatlari va mazmun uyg'unligi, kichik lirik janrlarning vazn va o'lchov darajalari, bandli she'r'larda janr imkoniyatlarining istifoda etilishi bilan bog'liq masalalarni yoritish tadqiqotning asosiy maqsadimi tashkil qiladi. Monografiya mumtoz poetika, aruzshunoslik va XX asr davri adabiyoti bilan qiziquvchi olimlar, tadqiqotchilar va filolog mutaxassislar uchun mo'ljallangan.

Mas'ul muharrir:

Dilnavoz Yusupova – filologiya fanlari doktori.

Taqrizchilar:

Nusratullo Jumaxo'ja – filologiya fanlari doktori, professor.

Nurboi Jabborov – filologiya fanlari doktori, professor.

Monografiya Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti ilmiy-taxvik Kengashining 2021-yil 24-oktyabrtdagi 8-sonli majlisi bayonnomasi bilan nashrga tavsiya etilgan

© **Rahmonova Sh.**
© «O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi»
nashriyot-matbaa birlashmasi, 2021.

KIRISH

Jahon she'rshunosligida badiiy asarlarning shakliy xususiyatlari, she'r qurilishi, kompozitsiyasi, mistra, band, vazn, qofiya, badiiy tasvir vositalari bilan bog'liq she'riy unsurlar tadqiqi muhim yo'nalishni tashkil etadi. Aruz tizimida yaratilgan badiiy asarlarni tahlil qilish, ulardagi she'riy o'lchovlarni poetik shakllar va bahrlar kesimida o'rganish, jahon tajribalari asosida she'riy matnning boshqa shakliy unsurlar: qofiya, radif, tasviriy vositalar bilan munosabati, asar mazmuni bilan uyg'unligini tadqiq etish masalalari adabiyotshunoslikning rivojini ta'minlaydigan muhim omillardan hisoblanadi.

Dunyo adabiyotshunosligida mumtoz poetika masalalari, xususan, aruz tizimi va uning evolyusion taraqqiyoti, Sharq mumtoz she'riyatida aruz tizimi, muayyan asarlardagi mazmun va ritm uyg'unligini tadqiq etish borasida salmoqli ishlar amalga oshirilgan va jiddiy yutuqlarga erishilgan. Jumladan, aruziy birliklar: *juv, rukn, bahr, vazn, taqti, aruz doiralari, vazn ko'rsatkichlari* singari nazariy tushunchalarning o'ziga xos xususiyatlari, tasnifi; badiiy asarlardagi qofiya tizimi, badiiy san'atlar, ularning she'r tarkibidagi o'rni, matn bilan munosabatiga doir masalalarni tahlil qilishga alohida e'tibor qaratilgan. Biroq XX asr o'zbek she'riyatida aruz tizimining poetik shakl takomilidagi o'rni, lirik janrlarning vazn xususiyatlari, ularning mumtoz an'analardan ta'sirlanish darajasi, vazn va mazmun munosabati bilan bog'liq masalalarni o'rganish bugungi aruzshunoslikning dolzarb vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

O'zbekistonda mamlakat strategik rivojining bosh omillari belgilanar ekan, tarixiy, madaniy, adabiy va san'at asarlari, jumladan, she'riyat namunalarini o'rganish, tadqiq etish, ulardagi milliy va madaniy merosimizga oid g'oyalarni chuqur va atroflicha tahlil qilish yosh avlod ma'naviy kamolotida katta ahamiyat kasb etadi. Jamiyatda yuz berayotgan har qanday islohot, avvalo, badiiy adabiyot va madaniyatda o'z ifodasini topadi, zero, "adabiyot va san'atga, madaniyatga e'tibor – bu, avvalo, xalqimizga e'tibor, kelajagimizga e'tibor"dir¹. G'azal, mustazod, qasida, ruboiy, tuyuq, chiston, fardlar xalqimiz badiiy tafakkuri mahsuli bo'lib, aruz tizimida yaratilgan ushbu ijod namunalari adabiyotimiz mavzu ko'lamini va badiiyatini tashkil etishda o'ziga xos taraqqiyot bosqichlariga ega. Bu o'rinda XX asr

¹ Маромаев Ш.М. Адабиёт ва сан'ат: маданиятнинг ривожланиши – халқимиз камонавий олимони оқсатганимизнинг муқтадаси раҳбаримиз // Халқ сўзи. – Т., 2017 йил 4 август.